

آموزش روخوانی قرآن کریم

« بر اساس رسم الخط عثمان طه »

تهیه کننده: زهرا مربوط

استاد مربوطه: آقای لسانی

« مرکز پژوهش و تربیت مدرس قرآن کریم شهرستان نیشابور »

بهار ۸۶

«به نام خدا»

آغاز قرائت

استعاذه :

« استعاذه » از ریشه ی « عاذ » در لغت به معنای « طلب پناهگاه - پناه بردن » و در

اصطلاح قرائت عبارت است از: گفتنِ « اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ».

ترجمه: « از شیطان رانده شده به خدا پناه می برم ».

مستحب است قاری قرآن در آغاز قرائت کلام الله مجید، استعاذه نماید؛ همچنان که

خداوند تبارک و تعالی در آیه ی ۹۸ سوره ی « نحل » فرموده است:

« فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ » یعنی: هنگامی که به قرائت قرآن

می پردازی، از شیطان رانده شده به خداوند پناه بر.

البته اصل « استعاذه » باید در قلب و نیت قاری قرآن واقع شود و همزمان بر زبان

جاری گردد.

اما اینکه آیا لفظ استعاذه باید با حالت جهر (صدای بلند) یا همس (صدای آهسته) اداء

شود، تابع قرائت است. یعنی اگر قاری به جهر قرائت کند، استعاذه را نیز به صورت بلند

و در حالت عکس، استعاذه را آهسته اداء نماید. اما در حال نماز، چه قرائت با صدای بلند

و چه با صدای آهسته باشد. استعاذه قبل از بسم الله سوره ی حمد را آهسته و مخفی

اداء کند.

نکته: در صورت « قطع » یعنی پایان دادن به قرائت و انصراف از ادامه ی آن برای شروع دوباره حتی اگر بلافاصله باشد، مجدداً باید استعاذه نمود.

بسمله :

کلمه ی « بسمله » مصدر جعلی است و مفهوم آن عبارتست از گفتن: « بسم الله الرحمن الرحيم »

ترجمه: « بنام خداوند بخشاینده ی مهربان »

« بسمل » که فعل ماضی است یعنی: « نام خدا را بر زبان آورد »

این عبارت در قرآن کریم، ۱۱۴ بار یعنی مطابق عدد سُورِ قرآن تکرار شده است؛ بدین صورت که به استثناء سوره ی « توبه » در ابتدای تمامی سوره ها واقع شده است و در سوره ی « نمل » علاوه بر اول سوره، در سوره ی زُمر نیز آمده است. سوره ی توبه بدون بسمله نازل شده است. چرا که با اعلام بیزاری از مشرکین آغاز گشت و مشتمل است بر آیات عذاب و غضب، فلذا با بَسْمِلَه که آیه ی رحمت است، منافات داشت. اما در سوره ی نمل علاوه بر اول سوره، در میانه ی سوره نیز آنجا که نامه ی حضرت سلیمان خطاب به ملکه ی سرزمین « سبأ » مطرح می گردد، به نقل از متن نامه ی آن حضرت، چنین آمده است:

و اِنَّهٗ من سلیمان و اِنَّهٗ بسم الله الرحمن الرحيم (۳۰) الاتعلوا علی و اَتمون مسلمین
(۳۱)

ترجمه: (ملکه گفت:) این نامه از سلیمان است و در آن چنین آمده است:

« بسم الله الرحمن الرحيم بر من برتری مجوید و بیایید در حالیکه تسلیم امر من هستید.
»

لازم به ذکر است که مطابق نظر تمامی علمای امامیه، «بسمله» در آغاز تمامی سوره های قرآن، جزو سوره بوده و باید در همه حال (به استثنای آغاز سوره ی توبه) خوانده شود. پیامبر گرامی (ص) بر پایان یافتن سوره ای واقف نمی شدند مگر آن که پس از آن، بسم الله الرحمن الرحيم نازل می شد و علامت آغاز سوره ای جدید بود. امام صادق (ع) کار کسانی را که از بزرگ ترین

آیه ی قرآن (بسمله) صرف نظر کردند و پنداشتند که جزو قرآن نیست، به شدت تقبیح می کنند. در اهمیت این موضوع همین بس که با توجه به این که هر سوره با بسم الله خودش نازل شده است، اگر کسی مثلاً با نیت سوره ی توحید، بسم الله گفت اما پس از آن از خواندن این سوره منصرف گشت، برای خواندن سوره ی دیگر، مجدداً باید یک بسم الله با نیت جدید بگوید و بسم الله قبلی کتابت نمی کند. اداء خواندن بسم الله در ابتدا به آیات میان سوره، مستحب است. به ویژه هنگامی که آیه به نام پروردگار (چه نه ظاهر و چه به صورت ضمیر) و یا آیه در وصف نعمات الهی، اوصاف مؤمنین و ... باشد.

چنانچه آیه با نام شیطان (چه به ظاهر و چه به صورت ضمیر) شروع شود و همچنین در شرح دوزخ، عذاب الهی، وصف کفار، موضوعات و شخصیت های منفی باشد، ترک بسمله اشکالی ندارد و چرا که آیه رحمت است و با وصف دوزخیان و سرنوشت آنان، سازگاری ندارد. گفتن بسمله در آغاز سوره توبه ممنوع اما در ابتدا به آیات میانی آن بلامانع است هرچند ترک آن بهتر است و منظور از آیات میانی، آیاتی بعد از اولین آیه است.

هرگاه در حین تلاوت آیاتی از قرآن، از ادامه آن منصرف شده و خواستیم به تلاوت قسمت دیگری از همان سوره یا به سوره ای دیگر منتقل شویم، بدین صورت عمل می کنیم:

۱- اگر قسمت دوم، آغاز هر سوره ای بود، بدیهی است متن « بسمله » واجب است (غیر از _____ از
سوره ی توبه)

۲- اگر قسمت دوم، آیاتی از بقیه همان سوره و یا آیات «میانی» از سوره های «بعد از _____ آن» باشد
(مثلاً پس از آل عمران، سوره ی سباء یا عنکبوت و ...) در گفتن بسم الله مختاریم.

۳- اگر قسمت دوم، از آیات « قبل » همان سوره و یا آیات « مبانی » سوره های « قبل از آن » باشد. (مثلاً پس از آل عمران، از بقره باشد)، در این صورت گفتن بسم الله برای قسمت دوم، در عین مستحب بودن مورد تأکید هم هست.

سعی ما بر این است که در مبحث روانخوانی قرآن کریم علامتهای موجود در قرآنهاى با رسم الخط عربى و فارسى را ریشه یابى نماییم و شکل، اسم و علت تفاوت بعضى از علامته

رسم الخط عربى با فارسى روشن سازیم و با توجه به اینکه قرآن به زبان عربى است.

خداوند مى فرماید: «إنا انزلناه قرآناً عربياً»

و طبق سفارش پیغمبر (ص): «إِقْرُوا الْقُرْآنَ بِالْحَنِّ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا» (اصول کافی - جلد

۲ - ص ۶۱۴)

« باید با لحن و لهجه عربى خوانده شود. »

به طور کل، صداها (حرکات) به دو دسته تقسیم می شوند:

۱- صداهای کوتاه ۲- صداهای کشیده

حرکات (صداهای کوتاه)

حرکات، مهم ترین و اصلی ترین نقش را در تلفظ حروف و کلمات قرآن کریم دارند.

حرکات در زبان عربی عبارتند از: فتحه، کسره، ضمه ()

فتحه:

به این علامت (—) فتحه می گویند. فتحه از کلمه فتح گرفته شده و در اصل (فَتْحَه) بوده

یعنی یک بار گشودن، در هنگام وقف به آخر آن (طبق قواعد وقف) تاء « ه » تبدیل به

هـ _____ اء س _____ اکن « _____ ه »

می شود. صدای فتحه متمایل به صدای « حرف الف » می باشد، لذا برای نشان دادن

شکل آن از حرف الف کمک گرفته اند و برای این که با الف اصلی کلمه اشتباه نشود. به

شکل الف کوچک و خوابیده روی حرف قرار داده اند. () .

علت نامگذاری آن به فتحه این است که در هنگام تلفظ حروفی که دارای این علامت است لبها حالت گشودن به خود می گیرند.

مانند: حسد - أمر - کتب - مکر - نزل - فعل - مالک - فحشر - فخرج - شجره - رجعل - فعدلک - وجدک - صدق -

یادسپاری: حرف دارای فتحه را «مفتوح» می نامند.

صداهای کشیده (مدی)

مد در لغت به معنای امتداد کشش می باشد. هرگاه بعد از حرکات «فتحه، کسره، ضمه» حرف هم جنس آنها قرار گیرد، آن حرف باعث مد و کشش صدای حرکات به میزان دوبرابر می شود، از این رو به آن حرف، «حرف مدی» می گویند.

حروف مدی عبارتند از: «الف مدی، یاء مدی، واو مدی»

الف مدی یا صدای کشیده (آ):

هرگاه بعد از حرف مفتوح، الف بدون علامت قرار گیرد (ا) این الف باعث دو برابر مد و کشش صدای فتحه می شود و لذا به آن «الف مدی» می گویند، مانند:

در قرآنهاى با رسم الخط فارسى، فتحه قبل از الف مدى را به صورت ايستاده علامت
گ _____ ذارى

کرده اند () تا نشانگر تلفظ فتحه با صدای کشیده باشد.

مانند: مشارق - حجرات - ثلاثه - صلوات - نمارق - عاليها - قانتات - عبادنا - لاغالب -
سافلها - منافقات - لساحران - ما وعدنا - رعایتها - بلسانک - تجادلک - فلاکاشف - کلمتنا -
و ما کان لنا - بماتعدنا - بناصیتها - لعبادنا .

نکته: در مواردی که الف مدی در نگارش اولیه، نوشته نشده، در قرآنهاى با رسم الخط
فارسى، فتحه حرف را به صورت ايستاده نوشته اند، دلالت بر تلفظ فتح با صدای کشیده
کند. مانند:

اله - هذان - اذن - ماب - راک - کذلک - فذلک - سموات - الهک - قيمه - ذلکما - اياتنا -
الهِتَا _____

شنان - اخره .

الف مدی بعضی وقتها به خاطر التقاء ساکنین خوانده نمی شود، و تبدیل صدای کشیده
به کوتاه. مانند: رَبَّنَا اِکْشِيفْ، در قرآنهاى با رسم الخط فارسى برای راهنمای قارى قرآن
در مواردی که الف مدی خوانده می شود، فتحه قبل از آن را به صورت ايستاده
اشباعی کند و در مواردی که الف مدی خوانده نمی شود، فتحه قبل از آن را به صورت

معمولی نوشته اند. مانند: رَبَّنَا اِکْشِيفْ - رَبَّنَا اِنَّا سَمِعْنَا

تشدید:

اگر حرفی پشت سرهم تکرار شود (اولی ساکن و دومی متحرک) تلفظ آن سنگین خواهد بود، چرا که می بایست زبان دوبار به مخرج یک حرف برخورد کند. مانند: مَدَد - تُم، مَ - اِل، لا - برای رفع این سنگینی، حرف اولی را در دومی ادغام می کنند، در نتیجه زبان یک بار ولی محکم و با شدت به محل تلفظ آن حرف برخورد و جدا می شود. (در هنگام برخورد با حالت سکون و در هنگام جداسدن، با همان حرکتی که آن حرف دارا می باشد).

برای نشان دادن حرف مشدد از علامتی به این شکل () استفاده می کنند. اسم این شکل را علامت تشدید است. این علامت از شین (ش) ابتدای کلمه شد گرفته شده و دلالت بر شدید و محکم اداء شدن حرف در هنگام تلفظ می کند، نقطه ها و دنباله آن حذف و دندانۀ آن را باقی گذاشته اند. (شد - شدِّ) این علامت همیشه بالای حرف قرار می گیرد و یک _____ ی از حرکت _____ ات سه گانه نیز ضمیمه آن می شود، مانند: « مَدَّ - تُمَّ - اَلَّ » کلمات زیر را به صورت _____

شمرده بخوانید.

لحب - یضل - صدها - ظلها - یبع - سته - ربیانی - فضلناهم - طوافون - متعناهم - اضلنی - مدثر - یصعد - علیین - یشقق - کزکل - ینکرون - یغرنکم - اکراهن - ذریتها - ربانیین - لنسکننکم - لعدتهن - لنصدقن - یستخفک - یتخطفکم - لنذیقنهم - یتسللون .

www.kandoocn.com

حروف ناخوانا:

در قرآن کریم به ء حرف (ا-و-ل-ی) بر می خوریم که در بعضی از کلمات نوشته شده، ولی خوانده نمی شوند.

۱- پایه و کرسی همزه:

همزه از حروفی است که در نگارش اولیه عرب، شکل خاصی نداشت، در ابتدای کلمه به صورت الف و در وسط و آخر کلمه با توجه به حرکت همزه یا حرکت حرف ماقبلش، آن را به صورت

(ا-و-ی) می نوشتند، بعدها که قرآن را برای صحت قرائت علامتگذاری کردند، برای همزه این شکل (ء) را وضع نمودند و آن را روی سه حرف مذکور قرار دادند. (أ و ئ)

تا قاری قرآن نحوه تلفظ صحیح آن سه حرف را تشخیص دهد، بنابراین طبق نگارش امروزه، این سه حرف

(ا-و-ی) دیگر خوانده نمی شود و در حکم پایه و کرسی برای همزه می باشند.

مانند: سأل - فؤاد - یبدئ - أمرت - تؤوی - قرئ - تؤتون - ینشیئ - آیت - بادئ - یأتی
لؤلوا - دعاؤکم - یؤلف - یستهزئ - مؤذن - جزأؤهم - أفتؤمنون .

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

یادسپاری : بعضی وقتها یاء غیر آخر (ی) پایه و کرسی همزه واقع می شود، در این

صورت نقطه آن را نمی نویسند. ()

مانند: حدائق - تسئلون - شائک - انبئهم - زائقه - ملائکه - ینبئهم - سیئه - طائفه - دائمون

- بأسمائهم .

۲- پایه و کرسی الف مدی :

واو و یاء در بعضی از کلمات باید به صورت الف خوانده شوند. مانند: (صلّوه -

مُوسَى) که

خوانده می شوند (صلاه - موسا) ، در بعضی از قرآن ها برای راهنمایی قاری روی این

دو حرف، الف کوچکی قرار داده اند تا قاری قرآن متوجه تلفظ صحیح آنها باشد. (

) و با توجه به اینکه در کلیه این موارد حرف ماقبل آنها مفتوح می باشد، این الف باعث

دو برابر مد و کشش صدای فتحه ماقبل می شود و واو و یاء مدی در حکم پایه و کرسی

برای الف مدی می باشد، در قرآن های با رسم الخط فارسی، فتحه حرف ماقبل را به

صورت ایستاده و واو و یاء را بدون علامت نوشته اند.

مانند: یرضی - صلوه - ادنی - تسعی - زکوه - یجزی - تردی - یحیی - غدوه - تلظی -

احوی - نجوه - للعسری - تجلی - مشکوه - لشتی - حیوه - منوه - یتزکی .

۱- دارای علامت مخصوص باشند.

توضیح: در قرآنهاى رسم الخط عثمان طه برای حروف ناخوانا علامت مخصوصی به

این

شکل « » قرار داده اند. بنابراین اگر این علامت بر روی حروف والی (والی) قرار

گیرد، آن حروف تلفظ نمی شوند و ناخوانا می باشند. مانند:

« ا » نوشته می شود ← سَمِعُوا خوانده می شود ← سَمِعُوا

۲- بدون علامت و یا حرکتی باشند.

« ل » نوشته می شود ← لِّلْسَائِلِينَ خوانده می شود ← لِّلْسَائِلِينَ

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com

www.kandoo.cn.com